

Målnummer:	T3445-15	Avdelning:	2
Domsnummer:			
Avgörandedatum:	2016-11-22		
Rubrik:	Konsumenttjänst. Näringsidkaren har bevisbördan för att omständigheterna sammantagna är sådana att det begärda priset är skäligt.		
Lagrum:	36 § konsumenttjänstlagen (1985:716)		
Rättsfall:	<ul style="list-style-type: none">• NJA 2001 s. 177• NJA 2005 s. 205• NJA 2006 s. 367• NJA 2013 s. 524• NJA 2015 s. 233		

REFERAT

Södertörns tingsrätt

Gripenhus i Sverige AB förde vid Södertörns tingsrätt den talan mot Y.Ü. som framgår av tingsrättens dom.

Tingsrätten (rådmannen Maria Böös) anförde bl.a. följande i dom den 28 april 2014.

Bakgrund

I målet är följande ostridigt. Gripenhus i Sverige AB (nedan "Gripenhus") och Y.Ü. har träffat ett muntligt avtal med innebörden att Gripenhus skulle utföra arbeten i Y.Ü:s hus med adress Skäcklinge gårds väg 4, Tumba. Avtalet avsåg arbete på löpande räkning mot ett fast timpris. Gripenhus har haft i uppdrag att köpa in visst material till arbetet. Visst arbete har utförts, men det överenskomna arbetet har inte slutförts av Gripenhus.

Yrkanden och inställning

Gripenhus har yrkat att tingsrätten ska förplikta Y.Ü. att till bolaget betala 116 135 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 22 april 2013 till dess full betalning sker.

Y.Ü. har bestritt Gripenhus yrkanden i sin helhet. Y.Ü. har vitsordat 62 500 kr avseende arbetskostnader och 12 000 kr avseende materialkostnader samt sättet att beräkna räntan enligt 6 § räntelagen såsom i och för sig skäliga.

Grunder

Gripenhus

Gripenhus har utfört arbeten åt Y.Ü. under 544 timmar, till ett timpris om 250 kr. Gripenhus har därför rätt till betalning för utfört arbete med 136 000 kr (544 x 250). Gripenhus har också rätt till ersättning för inköpt material med 34 135 kr. Efter avräkning för betalning om 54 000 kr, som erlagts av Y.Ü., har Gripenhus en förfallen fordran mot Y.Ü. om 116 135 kr (136 000 + 34 135 - 54 000).

Y.Ü.

Vad gäller debiterade timmar görs i första hand gällande att Gripenhus inte har utfört arbete under det antal timmar Gripenhus påstått. Det kan vitsordas att Gripenhus utfört arbete under 250 timmar. I andra hand görs gällande att den arbetstid Gripenhus lagt ner inte är skälig i förhållande till det arbete som faktiskt utförts. Y.Ü. har i vart fall till Gripenhus, utöver de ostridiga

betalningarna om sammanlagt 54 000 kr, vid fyra tillfällen erlagt kontanta betalningar, uppgående till sammanlagt 25 000 kr. Sistnämnda belopp ska avräknas från Gripenhus fordran.

Utveckling av talan

Gripenhus

De arbeten Gripenhus utfört har bestått i att montera innerdörrar, foder, socklar, taklister, målningsarbeten inomhus, monteringsarbete i badrum och kök, ventilationsarbete, montering av fönsterbänkar samt bygge av en vägg i en klädkammare. En del av arbetet har ingått i Gripenhus ursprungliga uppdrag och en del har beställts av Y.Ü. under arbetets gång. Y.Ü. har varit närvarande på arbetsplatsen under 80 procent av tiden och haft kännedom om vilket arbete som utförts.

Arbetet har utförts av J.S., P.S., A.K., R.K. och M.D. Dessa fem personer har muntligen informerat A.G. om hur mycket tid som lagts ner på arbetet. A.G. har fört in uppgifterna i en specifikation, som bifogats den faktura bolaget tillställt Y.Ü.

- - -

Y.Ü.

Han har varit på plats under i vart fall 50 procent av arbetstiden och har fört egna anteckningar över hur många personer som arbetat och hur länge. Mot bakgrund av dessa anteckningar har han gjort bedömningen att Gripenhus inte har utfört arbete under mer än 250 timmar.

Vad gäller skäligheten av påstådd arbetstid 544 timmar kan följande anföras. Gripenhus har haft i uppdrag att montera innerdörrar, foder och socklar, utföra spackling och målning samt utföra visst monteringsarbete i badrum och kök. Gripenhus har inte haft i uppdrag att montera taklister. Några taklister har heller inte monterats. Gripenhus har inte slutfört montering av innerdörrar, målning och montering i badrum. Gripenhus har bara haft i uppdrag att utföra sådana arbeten som inte hade slutförts av en tidigare entreprenör. En del av de arbeten som redan varit slutförda har Gripenhus hantverkare ändå gjort om, vilket inneburit onödig tidsåtgång. Hantverkarna har även utfört arbeten på ett sätt som inte varit fackmannamässigt, vilket medfört tidsspillan när hantverkarna lagt ner tid på att rätta sina misstag.

- - -

Domskäl

Hur många arbetstimmar har Gripenhus rätt till ersättning för?

Gripenhus har bevisbördan för sitt påstående att bolaget utfört arbete under flera timmar än de 250 Y.Ü. vitsordat.

A.G. har uppgett att han själv inte varit närvarande på arbetsplatsen i sådan omfattning att han haft förutsättningar att kontrollera hur många timmars arbete som utförts. Enligt A.G. har det olika dagar varit olika många hantverkare närvarande på arbetsplatsen. De närvarande hantverkarna har även arbetat olika antal timmar olika dagar.

Den skriftliga specifikation, avseende bl.a. antalet nedlagda arbetstimmar per dag, som Gripenhus har åberopat har A.G. uppgett att han upprättat enbart på grundval av muntliga uppgifter från hantverkarna.

Hantverkarna P.S., A.K., J.S. och M.D. har hörts som vittnen i målet. R.K., som också har deltagit i arbetet, har inte hörts i målet. Enligt tingsrättens mening har de hörda hantverkarna inte lämnat så precisa uppgifter om hur många timmars arbete de själva eller de alla tillsammans lagt ner hos Y.Ü., att tingsrätten därigenom fått underlag för beräkning av det totala antalet utförda arbetstimmar. Hantverkarna har däremot, var och en, tydligt redogjort för vilka arbetsmoment de utfört hos Y.Ü. Även om tingsrätten uppfattar deras redogörelser som trovärdiga finns det inte någon möjlighet att enbart utifrån antalet utförda arbetsmoment dra några säkra slutsatser i fråga om hur många timmars arbete dessa arbetsmoment motsvarat.

Enbart det förhållandet att A.G. under sanningsförsäkran uppgett att det antal arbetstimmar som anges i den av Gripenhus åberopade skriftliga specifikationen återspeglar de muntliga uppgifter han fått av de hantverkare som utfört arbetet innebär inte att Gripenhus ska anses ha styrkt att bolaget utfört arbete för Y.Ü:s räkning under flera timmar än de 250 Y.Ü. vitsordade. Under dessa förhållanden saknar tingsrätten anledning att pröva frågan om antalet nedlagda arbetstimmar är skäliga i förhållande till faktiskt utfört arbete.

Har Y.Ü. gjort kontanta betalningar om sammanlagt 25 000 kr till Gripenhus?

- - -

Tingsrätten fann styrkt att Y.Ü. erlagt kontanta betalningar om 25 000 kr.

I vilken utsträckning har Gripenhus rätt till ersättning för utlägg för material?

- - -

Enligt tingsrättens mening hade Gripenhus inte visat att bolaget hade rätt till ersättning för inköpt material, utöver det av Y.Ü. vitsordade beloppet om 12 000 kr.

Hur mycket ska Y.Ü. betala?

Gripenhus har inte visat att bolaget har rätt till ersättning för nedlagd arbetstid i större omfattning än av Y.Ü. vitsordade 250 timmar. Med en timkostnad om 250 kr ger detta Gripenhus rätt till betalning för utfört arbete med 62 500 kr. Gripenhus har inte heller visat att bolaget har rätt till ersättning för inköpt material med ett högre belopp än det av Y.Ü. vitsordade 12 000 kr. Från det sammanlagda ersättningsbeloppet 74 500 kr ska avräknas den ostridiga betalningen om 54 000 kr, varefter återstår 20 500 kr. Tingsrätten har funnit styrkt att Y.Ü., utöver betalningar om 54 000 kr, erlagt kontanta betalningar om sammanlagt 25 000 kr, vilket överstiger det återstående beloppet om 20 500 kr. Käromålet ska därför ogillas i sin helhet.

Domslut

Tingsrätten ogillade käromålet.

Svea hovrätt

Gripenhus i Sverige AB överklagade i Svea hovrätt och yrkade att hovrätten skulle bifalla bolagets talan i tingsrätten.

Y.Ü. motsatte sig att tingsrättens dom ändrades.

Hovrätten (hovrättsråden Kerstin Norman och Daniel Thorsell, referent, samt tf. hovrättsassessorn Christina Blomberg) anförde bl.a. följande i dom den 2 juni 2015.

Hovrättens domskäl

Grunder, utveckling av talan och bevisning

Parterna har i hovrätten åberopat samma grunder som i tingsrätten och vid utvecklingen av dessa anför i huvudsak detsamma som i tingsrätten och som framgår av tingsrättens dom.

Parterna har lagt fram samma bevisning i hovrätten som i tingsrätten.

Antalet arbetstimmar

Parterna är överens om att Gripenhus hade i uppdrag att utföra arbete på löpande räkning på Y.Ü:s hus mot ett fast timpris om 250 kr. Gripenhus har gjort gällande att bolaget har lagt ned sammanlagt 544 timmar, medan Y.Ü. endast har vitsordat att arbete har utförts under 250 timmar.

Hovrätten delar tingsrättens uppfattning att Gripenhus har bevisbördan för sitt påstående om antalet nedlagda arbetstimmar. Gripenhus har i denna del framför allt åberopat en tidsredovisning som börjar den 23 februari 2013 och

avslutas den 20 mars 2013. För varje dag, utom den första dagen som avsåg förberedelsearbete, har det angetts vilka arbetare från Gripenhus som har varit på plats och utfört arbete. Vidare har det i tidsredovisningen angetts hur många timmar personalen sammanlagt har lagt ned per dag.

På Gripenhus begäran har fyra av de fem personer som har utfört arbeten på Y.Ü:s hus hörts som vittnen. Visserligen har de arbetare som hörts inte kunnat ange hur många timmar som var och en lade ned, men inget av det som framkommit vid förhören har gett anledning att misstro den av Gripenhus åberopade tidsredovisningen. Tvärtom har arbetarnas uppgifter gett stöd åt tidsredovisningen på så sätt att de har angett ungefär hur många dagar eller veckor som de arbetade på Y.Ü:s hus. Det har då framkommit att det har varit fråga om ett omfattande arbete från deras sida. Mot denna utredning står Y.Ü:s uppgift om att knappt hälften av arbetet har utförts. Y.Ü. har berättat att han särskilt under den sista veckan som arbetena pågick förde en egen tidsredovisning. Denna tidsredovisning ska han ha dokumenterat i sin telefon, men redovisningen har inte skrivits ut och åberopats i målet. Eftersom det inte har gått att granska Y.Ü:s tidsredovisning är det svårt att tillmäta den någon större betydelse. Sammanfattningsvis finner hovrätten därför att Gripenhus har styrkt att personal från bolaget har lagt ned 544 timmars arbete på Y.Ü:s hus.

Y.Ü. har vidare invänt att den nedlagda arbetstiden inte har varit skälig i förhållande till det arbete som faktiskt har utförts. I denna del får Y.Ü. anses ha bevisbördan för sitt påstående. Hovrätten kan konstatera att Gripenhus enligt vad Y.Ü. själv har berättat, har haft i uppdrag att utföra sådana arbeten som inte hade slutförts av en tidigare entreprenör. Med andra ord har Gripenhus uppdrag inte varit särskilt väl avgränsat och specifikt med avseende på de arbetsmoment som skulle utföras. Särskilt med hänsyn till denna oklarhet i uppdraget kan Y.Ü. inte anses ha styrkt att någon del av det nedlagda arbetet om 544 timmar har varit oskälig. Alltså anser hovrätten, till skillnad från tingsrätten, att Gripenhus har rätt till ersättning för nedlagt arbete med (544 timmar \times 250 kr =) 136 000 kr.

Kontantbetalningar

- - -

Hovrätten ansåg, till skillnad mot tingsrätten, att Y.Ü. inte hade lyckats visa att han hade gjort fyra kontantbetalningar om totalt 25 000 kr till Gripenhus genom A.G.

Utlägg för material

Det som har tagits upp i hovrätten ger inte anledning till någon annan bedömning än den som tingsrätten har gjort. Tingsrättens dom ska därför inte ändras i denna del. Gripenhus har därmed rätt till ersättning för utlägg avseende material med 12 000 kr som Y.Ü. har gått med på att betala.

Sammanfattning

Gripenhus har alltså rätt till 136 000 kr för nedlagt arbete hos Y.Ü. och 12 000 kr för materialkostnader. Från dessa belopp, som sammanlagt uppgår till 148 000 kr, ska avdrag göras med 54 000 kr som Y.Ü. ostridigt har betalat. Alltså ska Y.Ü. förpliktas att till Gripenhus betala 94 000 kr. Angående räntan på detta belopp råder inte tvist. Tingsrättens dom ska ändras i enlighet med detta.

Hovrättens domslut

Med ändring av tingsrättens dom förpliktade hovrätten Y.Ü. att till Gripenhus i Sverige AB betala 94 000 kr jämte ränta.

Högsta domstolen

Y.Ü. överklagade och yrkade att HD, med ändring av hovrättens dom, skulle fastställa tingsrättens dom.

Gripenhus i Sverige AB motsatte sig att hovrättens dom ändrades.

HD meddelade prövningstillstånd med den begränsningen att hovrättens bedömning stod fast när det gällde Y.Ü:s påstådda kontantbetalningar.

Målet avgjordes efter föredragning.

Föredraganden, justitiesekreteraren Annika Rygart Kjellander, föreslog i betänkande att HD skulle meddela följande dom.

Domskäl

Bakgrund och frågorna i HD

Punkterna 1-6 överensstämmer i huvudsak med punkterna 1-7 i HD:s domskäl.

Den rättsliga regleringen

7. Det är fråga om en entreprenadtvist mellan en näringsidkare och en konsument i anledning av att näringsidkaren utfört arbeten på konsumentens hus. Konsumenttjänstlagen ska därför tillämpas i målet, se 1 § första stycket 2 och 1 a § konsumenttjänstlagen (1985:716).

8. I den mån priset inte följer av avtalet, ska konsumenten enligt 36 § första stycket konsumenttjänstlagen betala vad som är skäligt med hänsyn till tjänstens art, omfattning och utförande, gängse pris eller prisberäkningssätt för motsvarande tjänster vid avtalstillfället samt omständigheterna i övrigt.

9. Enligt 40 § konsumenttjänstlagen är näringsidkaren skyldig att på konsumentens begäran ställa ut en specificerad räkning för tjänsten. Räkningen ska göra det möjligt för konsumenten att bedöma det utförda arbetets art och omfattning. I den mån tjänsten inte har utförts mot fast pris ska det även framgå av räkningen hur priset har beräknats.

10. Liknande bestämmelser som den i 36 § första stycket konsumenttjänstlagen finns i köplagen och konsumentköplagen. Enligt 45 § köplagen ska köparen när priset inte följer av avtalet betala vad som är skäligt med hänsyn till varans art och beskaffenhet, gängse pris vid tiden för köpet samt omständigheterna i övrigt. Enligt 35 § konsumentköplagen ska köparen om ett bestämt pris inte följer av avtalet betala vad som är skäligt med hänsyn till varans art och beskaffenhet, gängse pris vid tiden för köpet samt omständigheterna i övrigt.

Bevisbördan vid tillämpningen av 36 § första stycket konsumenttjänstlagen och beviskravet

11. I 36 § konsumenttjänstlagen framgår inte hur bevisbördan regleras mellan parterna. HD har tidigare prövat frågor om bevisbördans placering vid bedömningen av frågor om vilket pris som ska betalas för en tjänst. I rättsfallet NJA 1951 s. 1, som avgjordes av HD i dess helhet och avsåg en entreprenadtvist mellan en näringsidkare och en konsument, ansåg HD att näringsidkaren hade bevisbördan för sitt påstående att fast pris inte avtalats. Samma uppfattning i fråga om bevisbördan låg till grund för avgörandet i rättsfallet NJA 1975 s. 280, där HD dock fäste särskild vikt vid att det rörde sig om ett entreprenadavtal mellan en näringsidkare och en konsument och att det då kunde anses lämpligt och rimligt att det fick ankomma på näringsidkaren att säkerställa bevisning i prisfrågan. I rättsfallet NJA 1989 s. 215 ansågs däremot beställaren av en bokföringstjänst ha bevisbördan för att ett fast pris hade avtalats. HD framhöll att det vid uppdrag av detta slag ofta saknades möjligheter att i förväg bedöma hur omfattande och komplicerat arbetet skulle komma att bli. HD fäste också vikt vid att, enligt vad Kommerskollegium hade upplyst i målet, det endast i undantagsfall förekom att ett fast pris avtalades för bokföringsuppdrag. HD, som fann att beställaren inte hade förmått visa att ett fast pris avtalats, prövade därefter frågan om det pris som begärts var oskäligt. HD uttalade inte vem av parterna som skulle bära bevisbördan i det avseendet.

12. I 5 § i 1905 års köplag fanns en bestämmelse om att, när köp var slutet utan att priset blivit bestämt, köparen hade att betala vad säljaren fordrade, om det inte kunde anses oskäligt, dvs. en princip om högsta skäliga pris. Sedan ny lagstiftning i form av en ny köplag och ny lagstiftning för konsumentköp och konsumenttjänster infördes, behöver beställaren numera endast betala vad som är skäligt med hänsyn till olika relevanta omständigheter. I förarbetena till konsumenttjänstlagen uttalades, med instämmande i 1975 års avgörande, att när näringsidkaren påstår att priset inte avtalats medan konsumenten påstår att ett lägre fast pris avtalats, det åligger näringsidkaren att visa att fast pris

inte avtalats (se prop. 1984/85:110 s. 302, jfr motsvarande uttalande i förarbetena till konsumentköplagen, prop. 1989/90:89 s. 145).

13. I rättsfallet NJA 2001 s. 177, som avgjordes av HD i dess helhet, omprövade HD den grundsats som hade fastslagits i 1951 och 1975 års avgöranden. HD slog fast att vid köp och arbetsbeting som direkt eller analogivis omfattas av 1990 års köplag, huvudregeln är att den part som hävdar att avtal har träffats om priset eller om beräkningsgrunden för detta har bevisbördan för sitt påstående. Skälen var bl.a. att det ansågs lättare för en part att säkra bevisning rörande en omständighet som har inträffat, såsom avtal om bestämt pris eller om beräkningsgrunder för priset, än för motparten att säkra bevisning om att något inte har inträffat, samt att lagstiftningen genom införandet av bestämmelsen i 45 § i 1990 års köplag hade ändrats.

14. I rättsfallet NJA 2005 s. 205, som också avgjordes av HD i dess helhet, slog HD fast att en konsument i tvist med en näringsidkare har bevisbördan för uppgiften att ett avtal om entreprenad på löpande räkning innefattat ett s.k. takpris. Utan hinder av det nämnda förarbetesuttalandet (p. 12) uttalade HD att en konsument som anser sig ha avtalat ett lägre pris än vad som följer av lagens utfyllande bestämmelser, som huvudregel får bära bördan att säkra bevisning om avtalet och dess innebörd. HD ansåg att de skäl för bevisbördans placering som låg till grund för 2001 års avgörande, gjorde sig gällande även i konsumentförhållanden.

15. Den rättsgrundsats som lagts fast i 2001 och 2005 års avgöranden har inte medfört klarhet i frågan om vem som har bevisbördan i fråga om prisets skälighet.

16. Huruvida ett pris är skäligt eller inte är en rättslig bedömning som det ankommer på domstolen att göra. En part kan därför inte sägas ha bevisbördan för själva skäligheten, men däremot för de omständigheter som grundar den skälighetsbedömning som domstolen ska göra. (Se t.ex. Svante O. Johansson, Konsumenttjänstlagen En kommentar, 1 juni 2015, Zeteo, kommentaren till 36 § under 36.9.5 Vem som ska visa prisets skälighet, och Torgny Håstad, Köprätt och annan kontraktsrätt, 6 uppl. 2009, s. 163, jfr NJA 2006 s. 367.)

17. Frågan är således vem av näringsidkaren och konsumenten som ska bära bevisbördan för de omständigheter som skälighetsbedömningen ska grundas på.

18. Enligt uttalanden i förarbetena till 36 § konsumenttjänstlagen, liksom till 35 § konsumentköplagen, är det näringsidkaren som har bevisbördan i fråga om prisets skälighet och som ska kunna visa att det begärda priset är skäligt med hänsyn till olika relevanta omständigheter (prop. 1984/85:110 s. 93 och 303 och prop. 1989/90:89 s. 145). Att det är näringsidkaren som har bevisbördan för omständigheterna kring prisets skälighet vid tillämpningen av 36 § första stycket konsumenttjänstlagen respektive 35 § konsumentköplagen är även den dominerande åsikten som framförts i doktrinen (se Svante O. Johansson, Konsumenttjänstlagen En kommentar, 1 juni 2015, Zeteo, kommentaren till 36 § under 36.9.5 Vem som ska visa prisets skälighet, Gunnar Björklund, Konsumententreprenader Konsumenttjänstlagens inverkan på byggsektorn, 1987, s. 162 f., Peter Gerhard, Köprättens grunder, 13 uppl. 2015, s. 222, Johnny Herre, Konsumentköplagen En kommentar, 1 maj 2016, Zeteo, kommentaren till 35 § under 11.2.4 Bevisbördefrågor, Anders Eriksson m.fl., Konsumentköp En kommentar till konsumentköplagen, 2011, s. 251, och Lennart Grobgeld och Anders Norin, Konsumenträtt Regler till hjälp och skydd för konsumenterna, 15 uppl. 2013, s. 84, jfr Stig Hedberg och Sture Johansson, Konsumententreprenader, 2008, s. 137).

19. Det framstår också som väl avvägt att den som ska begära ersättning för arbete som utförs på löpande räkning och således har särskild anledning att säkra en tillförlitlig bevisning om arbetets art, omfattning och utförande, har bevisbördan för omständigheterna som har betydelse för bedömningen av prisets skälighet. En sådan ordning verkar tvisteförebyggande och ligger i linje med bestämmelsen i 40 § konsumenttjänstlagen om näringsidkarens skyldighet att på konsumentens begäran ställa ut en specificerad räkning för tjänsten. Näringsidkaren är den som haft det utförda arbetet under sin kontroll och därmed haft möjlighet att säkra bevisning om arbetets art, omfattning och utförande. Vidare får det anses lättare för en näringsidkare att ta fram utredning om omständigheter som gängse pris eller prisberäkningssätt för

motsvarande tjänster. Näringsidkaren är alltså typiskt sett den av parterna som har störst anledning och bäst förutsättningar att säkerställa en tillförlitlig bevisning angående de omständigheter som skälighetsbedömningen ska grundas på. (Jfr Per Olof Ekelöf m.fl., Rättegång IV, 7 uppl. 2009, s. 105 ff.)

20. De ändamål som ligger bakom lagstiftningen beträffande konsumenttjänster och konsumentköp talar heller inte emot att bevisbördan bör läggas på näringsidkaren (jfr Per Olof Ekelöf m.fl., Rättegång IV, 7 uppl. 2009, s. 96 ff.). Vidare är de skäl som angavs till stöd för HD:s avgörande i rättsfallet NJA 2005 s. 205 där bevisbördan, mot klara uttalanden i förarbetena, i stället lades på konsumenten, inte sådana att de föranleder en från förarbetena avvikande syn också angående bevisbördan i fråga om prisets skälighet.

21. Det anförda innebär att bevisbördan för de omständigheter som skälighetsbedömningen ska grundas på ska vila på näringsidkaren. Detta ska gälla vid tillämpningen av såväl konsumenttjänstlagen som konsumentköplagen.

22. Bestämmelsen i 36 § första stycket konsumenttjänstlagen ger inte uttryck för något krav på bevisningens styrka. Detsamma gäller bestämmelsen i 35 § konsumentköplagen. Utgångspunkten i dispositiva tvistemål är att den som har bevisbördan har att styrka eller visa att en viss omständighet föreligger (jfr bl.a. NJA 1993 s. 764, NJA 2013 s. 524 p. 21 och NJA 2015 s. 233 p. 16). Det saknas skäl att i det nu aktuella hänseendet frånga det beviskrav som normalt tillämpas i dispositiva tvistemål.

Bedömningen av bevisningen i detta fall

23. Gripenhus ska alltså styrka de omständigheter som skälighetsbedömningen ska grundas på.

24. Gripenhus har till stöd för sitt yrkande åberopat tidsredovisning som avser perioden den 23 februari - 20 mars 2013. I tidsredovisningen har det angetts för varje dag, utom den första dagen som avsåg förberedelsearbete, vilka arbetare som har arbetat hos Y.Ü. Vidare har det i tidsredovisningen angetts hur många timmars arbete arbetarna sammanlagt har lagt ner per dag. En summering av den totala redovisade arbetstiden för samtliga dagar under perioden visar 544 timmar. Tidsredovisningen har upprättats av bolagets ställföreträdare A.G., som också varit arbetsledare för arbetena som Gripenhus skulle utföra hos Y.Ü. A.G. har under sanningsförsäkran berättat att tidsredovisningen upprättats mot bakgrund av den arbetstid som arbetarna har rapporterat till honom och att det som framgår av tidsredovisningen stämmer exakt med den tid som faktiskt lagts ner hos Y.Ü. Av förhöret med A.G. har också framgått att han själv har varit på plats i huset nästintill varje arbetsdag för se att arbetet fortlöpte som det skulle och för att med Y.Ü. diskutera och planera det fortsatta arbetet. Vittnesförhören med P.S., A.K., J.S. och M.D., som alla utfört arbete hos Y.Ü., ger stöd åt tidsredovisningen på så sätt att de har uppgett hur många dagar eller veckor som de har arbetat. Av förhöret med Y.Ü. har däremot framgått att han uppskattat att Gripenhus varit närvarande i huset ungefär hälften av den tid som bolaget yrkat ersättning för och att han särskilt den sista veckan fört anteckningar över arbetarnas närvaro. Någon sådan skriftlig bevisning har Y.Ü. emellertid inte presenterat.

25. Gripenhus har haft i uppdrag att slutföra sådana arbeten som inte slutförts av en tidigare entreprenör som uppfört huset. Av förhöret med A.G. och av vittnesförhören med P.S., A.K., J.S. och M.D., som alla har lång erfarenhet av arbete inom byggbranschen, framgår att det har varit fråga om ett tämligen omfattande arbete som innefattat invändiga spacklings- och målningsarbeten, monteringsarbeten och ventilationsarbeten samt att vidtagna åtgärder har berört en inte oväsentlig del av de inre utrymmena i huset samt att det är fråga om ett större hus. Av förhören framgår också att arbetet utförts i kontinuerligt samråd med Y.Ü., som även enligt sina egna uppgifter varit närvarande i huset i princip dagligen under den period som arbetena utfördes.

26. Det anförda leder till bedömningen att Gripenhus med utgångspunkt i det tidigare angivna beviskravet har fullgjort sin bevisskyldighet för de omständigheter som grundar prisets skälighet. Det är ostridigt i målet att Gripenhus inte slutfört de arbeten som parterna kommit överens om. Det berodde enligt A.G. på utebliven betalning från Y.Ü. Detta innebär inte, som

Y.Ü. menar, att antalet debiterade arbetstimmar är oskäligt. Den omständigheten att A.L., som hörts som vittne på Y.Ü:s begäran, på uppdrag av Y.Ü. utfört arbeten i huset efter att Gripenhus lämnat arbetsplatsen, medför inte heller att det av Gripenhus fordrade beloppet ska anses oskäligt. Om timkostnaden är parterna ense. Vid en samlad bedömning av vad som framkommit om tjänstens art, omfattning och utförande finner HD att det antal timmar som Gripenhus begärt ersättning för, vilket också är den tid som faktiskt ägnats entreprenaden, är godtagbart. Det av Gripenhus begärda beloppet avseende arbete är därför skäligt.

27. Det innebär att Y.Ü. till Gripenhus ska betala det belopp som hovrätten bestämt. Hovrättens domslut ska därför fastställas.

Domslut

HD fastställer hovrättens domslut.

HD (justitieråden Ann-Christine Lindeblad, Göran Lambertz, Agneta Bäcklund, Dag Mattsson och Anders Eka, referent) meddelade den 22 november 2016 följande dom.

Domskäl

Bakgrund m.m.

1. Parterna träffade avtal om att Gripenhus i Sverige AB skulle utföra vissa arbeten på Y.Ü:s villafastighet. Avtalet avsåg bl.a. spackling, målning och montering av dörrar och socklar. Något skriftligt avtal upprättades inte och avtalet föregicks inte heller av någon skriftlig offert. Syftet var att Gripenhus skulle utföra arbeten som inte hade slutförts av en entreprenör som Y.Ü. tidigare hade anlitat. Enligt avtalet skulle ersättning utgå med 250 kr per timme. Gripenhus skulle även köpa in visst material, vilket Y.Ü. därefter skulle utge ersättning för.
2. Gripenhus utförde arbete under februari och mars 2013. Därefter uppkom tvist om betalningen.
3. Gripenhus yrkade att tingsrätten skulle förplikta Y.Ü. att till bolaget betala 116 135 kr jämte ränta. Beloppet var beräknat utifrån 136 000 kr för utfört arbete under 544 timmar och 34 135 kr för material. Efter avdrag för ett belopp om 54 000 kr som Y.Ü. hade betalat uppgick bolagets krav till det yrkade beloppet.
4. Y.Ü. bestred yrkandet och gjorde gällande att Gripenhus inte hade arbetat så många timmar som bolaget krävde betalning för. Han menade vidare att priset i vart fall inte var skäligt i förhållande till det arbete som Gripenhus hade utfört. Y.Ü. vitsordade som skälig ersättning 62 500 kr avseende 250 timmars arbete och 12 000 kr avseende materialkostnader. Han gjorde också gällande att han utöver beloppet 54 000 kr hade erlagt kontanta betalningar med 25 000 kr.
5. Tingsrätten, som fann det visat att Y.Ü. hade betalat det omtvistade beloppet om 25 000 kr, gjorde bedömningen att Gripenhus inte hade styrkt att Y.Ü. var skyldig att betala mer än vad han redan hade betalat. Käromålet ogillades därför.
6. Hovrätten, som ansett att bevisbördan bör vara delad mellan parterna, har funnit att Gripenhus är berättigat till ersättning för utfört arbete i enlighet med vad bolaget har begärt. Enligt hovrätten har Y.Ü. inte visat att han gjort kontanta betalningar utöver de belopp som han ostridigt har utgett. Hovrätten har därför förpliktat Y.Ü. att till Gripenhus betala 94 000 kr jämte ränta (136 000 kr för arbete och 12 000 kr för material med avdrag för 54 000 kr som Y.Ü. betalat).
7. HD har meddelat prövningstillstånd i målet med den begränsningen att hovrättens bedömning står fast när det gäller Y.Ü:s påstådda kontanta betalningar. Tvisten i målet i Högsta domstolen gäller därför frågan om vilket pris Y.Ü. ska betala till Gripenhus för arbete och då särskilt vad som gäller i fråga om bevisbörda och beviskrav i fall som det aktuella.

Rättslig reglering

8. Enligt 1 § första stycket 2 konsumenttjänstlagen (1985:716) gäller lagen för avtal om tjänster som näringsidkare utför åt konsumenter i fall då tjänsten avser arbete på fast egendom, på byggnader eller andra anläggningar på mark eller i vatten eller på andra fasta saker. Det står klart att Gripenhus i lagens mening är näringsidkare och Y.Ü. konsument (1 a §).

9. I 36 § konsumenttjänstlagen finns bestämmelser om priset för tjänsten. Enligt vad som anges i första stycket ska konsumenten, i den mån priset inte följer av avtalet, betala vad som är skäligt med hänsyn till tjänstens art, omfattning och utförande, gängse pris eller prisberäkningssätt för motsvarande tjänster vid avtalstillfället samt omständigheterna i övrigt. I 45 § köplagen och 35 § konsumentköplagen finns motsvarande bestämmelser.

10. Av 40 § konsumenttjänstlagen framgår att näringsidkaren är skyldig att på konsumentens begäran ställa ut en specificerad räkning för tjänsten. Räkningen ska göra det möjligt för konsumenten att bedöma det utförda arbetets art och omfattning. I den mån tjänsten inte har utförts mot fast pris ska det även framgå av räkningen hur priset har beräknats.

Bevisbörda och beviskrav

11. Om parterna i ett tvistemål är oense i fråga om en viss omständighet ligger det på någon av parterna att lägga fram tillräcklig bevisning för att omständigheten föreligger. Bevisbördans placering anger vem av parterna som har denna skyldighet eller med andra ord vem av parterna som får bära nackdelen av att omständigheten inte bevisas. Beviskravet anger hur stark bevisning som parten måste lägga fram för att bevisbördan ska anses ha fullgjorts.

Avtal om fast pris

12. Om parterna har träffat avtal om ett fast pris för tjänsten aktualiseras inte bestämmelsen om skäligt pris i 36 § konsumenttjänstlagen. Bevisbördan för att ett sådant avtal har ingåtts vilar på den som framför påståendet om ett avtal. Och detta gäller oavsett om avtalet är slutet mellan två näringsidkare, mellan två konsumenter eller mellan en näringsidkare och en konsument. (Se NJA 2001 s. 177 och NJA 2005 s. 205.)

Bevisbördan för prisets skälighet

13. I förarbetena till 36 § konsumenttjänstlagen konstateras att bestämmelsen, utöver att inte bli tillämplig om parterna har kommit överens om ett belopp i ett för allt, inte heller gäller "i den mån" priset har avtalats. Det sägs vidare att ett inte ovanligt fall är att parterna har avtalat om grunderna för prisberäkningen. Man kan t.ex. ha kommit överens om ett visst pris per arbetstimme eller annan beräkningsenhet; detta pris är givetvis bindande mellan parterna. Bestämmelsen blir emellertid då tillämplig beträffande antalet arbetstimmar eller motsvarande, dvs. beträffande den eller de faktorer vid prisberäkningen som parterna inte har träffat avtal om. (Se prop. 1984/85:110 s. 300.)

14. Om priset inte följer av avtalet ska som nämnts konsumenten betala vad som är skäligt med hänsyn till tjänstens art, omfattning och utförande, gängse pris eller prisberäkningssätt för motsvarande tjänster vid avtalstillfället samt omständigheterna i övrigt. De omständigheter som utpekats särskilt i bestämmelsen är av det slaget att de ofta får en framskjuten roll vid bedömningen av skäligheten. Det gäller exempelvis tjänstens art och omfattning. Det följer samtidigt av bestämmelsen att en sammantagen bedömning av de föreliggande omständigheterna som regel får göras för att prisets skälighet ska kunna bestämmas.

15. Om ett pris är skäligt eller inte är en rättslig bedömning som domstolen ska göra. En part kan därför inte sägas ha bevisbördan för själva skäligheten men däremot för de omständigheter som är avgörande för den skälighetsbedömning som domstolen ska göra. (Jfr NJA 2006 s. 367.)

16. I förarbetena till 36 § konsumenttjänstlagen görs tydliga uttalanden om att det är näringsidkaren som har bevisbördan i fråga om prisets skälighet. Det är näringsidkaren som ska kunna visa att det begärda priset är skäligt med hänsyn till olika relevanta omständigheter (prop. 1984/85:110 s. 93 och 303).

Ett liknande uttalande görs i förarbetena till konsumentköplagen (prop. 1989/90:89 s. 145).

17. Den syn på bevisbördans placering som kommer till uttryck i konsumenttjänstlagens förarbeten ligger väl i linje med lagens övergripande syfte och också med den allmänna utgångspunkten att den som kräver betalning har att bevisa sitt krav. Även bestämmelsen i 40 § konsumenttjänstlagen om krav på en specificerad räkning ger stöd för att bevisbördan bör ligga på näringsidkaren.

18. Med hänvisning till det nu anförda är slutsatsen att det är näringsidkaren som ska bevisa att omständigheterna sammantagna är sådana att det begärda priset är skäligt. Om parterna har träffat avtal om något moment rörande prisets bestämmande, exempelvis om timpriset eller någon annan beräkningsgrund, får bedömningen av skäligheten göras utifrån övriga omständigheter med beaktande av parternas överenskommelse i den delen.

Beviskravet i fråga om prisets skälighet

19. Beviskravet preciserar bevisbördans innebörd. Utgångspunkten för tvistemål i allmänhet är att den som har bevisbördan har att styrka eller visa att en viss omständighet föreligger (se bl.a. NJA 2013 s. 524 p. 21 och NJA 2015 s. 233 p. 16). Det saknas skäl att i detta fall tillämpa ett annat beviskrav än det nu angivna.

Bedömningen i detta fall

20. Parterna kom överens om att arbetet skulle utföras på s.k. löpande räkning och att ett timpris om 250 kr skulle betalas. I övrigt ingicks inte någon överenskommelse om priset.

21. Det följer då av 36 § konsumenttjänstlagen att priset, med beaktande av det överenskomna timpriset, får bestämmas efter en skälighetsbedömning utifrån relevanta omständigheter. Det är Gripenhus som har bevisbördan för att omständigheterna sammantagna är sådana att det begärda priset är skäligt.

22. Gripenhus har till stöd för sitt yrkande åberopat en tidsredovisning som avser perioden den 23 februari - 20 mars 2013. I redovisningen anges för varje dag, bortsett från den första dagen som avsåg förberedelsearbete, vilka personer som arbetade hos Y.Ü. Vidare anges hur många timmars arbete som dessa personer sammanlagt arbetade varje dag. Såväl arbetsledaren A.G. som de personer som utförde arbetet har i förhör menat att tidsredovisningen är riktig. En summering av den totalt redovisade arbetstiden för samtliga dagar under perioden visar 544 timmar. Det framgår dock inte av tidsredovisningen vilket arbete som har utförts eller hur den redovisade tiden närmare fördelar sig på olika arbetsmoment.

23. En redovisning som inte endast innehåller uppgifter om nedlagd tid utan också information om vilket arbete som har utförts är många gånger ett viktigt underlag för bedömningen av prisets skälighet. Även en mindre detaljerad redovisning kan vara av betydelse om den kan läsas tillsammans med ett skriftligt avtal, en offert eller någon annan dokumentation. En utgångspunkt är att underlaget bör göra det möjligt för konsumenten att bedöma det utförda arbetets art och omfattning samt hur priset har beräknats (jfr 40 § konsumenttjänstlagen).

24. I detta fall ger den åberopade tidsredovisningen varken i sig eller tillsammans med den övriga bevisningen någon klar bild av vilket arbete som utfördes och hur tiden fördelades på olika arbetsuppgifter. Utredningen ger inte underlag för att bedöma huruvida det var befogat att lägga ned det antal timmar som Gripenhus kräver betalning för. Gripenhus har därmed inte visat att omständigheterna sammantagna är sådana att det begärda priset är skäligt. Bolaget har inte heller visat att skäligt pris överstiger det belopp om 62 500 kr, beräknat på 250 arbetstimmar, som Y.Ü. har vitsordat.

25. Gripenhus har alltså rätt till betalning med 74 500 kr, varav 62 500 kr utgör ersättning för arbete och 12 000 kr för material. Från detta belopp ska avräknas 54 000 kr som Y.Ü. redan betalat. Y.Ü. ska därför förpliktas att utge 20 500 kr jämte ränta.

Domslut

Med ändring av hovrättens dom förpliktar HD Y.Ü. att till Gripenhus i Sverige AB betala 20 500 kr jämte ränta - - -.

HD:s dom meddelad: den 22 november 2016.

Mål nr: T 3445-15.

Lagrum: 36 § konsumenttjänstlagen (1985:716).

Rättsfall: NJA 2001 s. 177, NJA 2005 s. 205, NJA 2006 s. 367, NJA 2013 s. 524 och NJA 2015 s. 233.

Sökord: Bevisbörda; Konsument; Näringsidkare; Konsumenttjänst
